

УДК 351.83+356.33(477)

І.В. СОЛОПОВА, Харківський національний університет внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Ключові слова: правове регулювання, медичне обслуговування, населення України

Будь-яке суспільство і держава характеризується тим або іншим ступенем організованості та упорядкованості. Це викликано необхідністю узгодження потреб та інтересів окремої людини і суспільства й держави в цілому. Для досягнення такого узгодження здійснюється цілеспрямований вплив на поведінку людей шляхом системи соціального регулювання, в якій найважливіша роль належить правому регулюванню. У теорії права існують такі визначення даного явища. Так, С.С. Алексєєв під правовим регулюванням розуміє цілеспрямований вплив на поведінку людей і суспільних відносин за допомогою правових (юридичних) засобів [1, с.264]. Правове регулювання, - зазначає О.Ф. Скакун, - це здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток [2, с.488]. За точкою зору А.Ф. Черданцева правове регулювання - це регулювання суспільних відносин за допомогою норм права й інших правових засобів (актів застосування, договорів і т.д.). Предметом правового регулювання є суспільні відносини. Вони виявляються в поведінці, діях, діяльності людей і ні в чому іншому виявлятися не можуть. Право, регулюючи поведінку людей, тим самим регулює і відносини між ними - економічні, політичні, брачно-сімейні, трудові і

т.д. [3, с.342]. Однак правому регулюванню піддаються далеко не всі суспільні відносини, не всяка поведінка людини. Однією з таких прикладних галузей правового регулювання відносин є сфера медичного обслуговування. Тому мета статті полягає в аналізі нормативно-правових засад медичного обслуговування населення України, її новизна міститься в авторській пропозиції з удосконалення норми ст.49 Конституції України про безоплатність медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я.

Таким чином, як і будь-які інші суспільні відносини, які визнані державою важливими та потребуючими регулювання, відносини в сфері медичного обслуговування регулюються певним набором нормативно-правових актів, серед яких: Конституція України, Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" від 19.11.1992 р., Закони України "Про соціальні послуги" від 19.06.2003 р., "Про лікарські засоби" від 4.04.1996 р., "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" від 23.09.1999 р., "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням" від 18.01.2001 р., "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" від 22.10.1993 р., "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні" від 16.12.1993 р., "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи" від 28.02.1991 р., Указ Президента України "Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України" від 7.12.2000 р., № 1313/2000, Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Програми подання громадянам гарантованої державою безоплатної

медичної допомоги” від 11.07.2002 р., № 955, “Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань” від 17.08.1998 р., № 1303, наказ Міністерства охорони здоров’я України “Про затвердження Переліку лікарських засобів, дозволених для застосування в Україні, які відпускаються без рецептів з аптек та їх структурних підрозділів” від 02.09.2005 р., № 441.

Ст.49 Конституції України гарантує кожній людині право на охорону здоров’я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров’я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров’я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.

Слід зазначити, що норма про безоплатність медичної допомоги перекочувала в діючу Конституцію України з Конституції колишнього Радянського Союзу 1977 р, яка в ст.42 закріплювала право громадян СРСР на охорону здоров’я. Це право – проголошувала Конституція СРСР – забезпечується безплатною кваліфікованою медичною допомогою, що подається державними закладами охорони здоров’я; розширенням мережі закладів для лікування і зміцнення здоров’я громадян; розвитком і вдосконаленням техніки безпеки і виробничої санітарії; проведенням широких профілактичних заходів; заходами щодо оздоровлення навколишнього середовища; особливим піклуванням про здоров’я підрастаючого покоління, включаючи заборону дитячої праці, не зв’язаної з навчанням

і трудовим вихованням; розгортанням наукових досліджень, спрямованих на запобігання та зниження захворюваності, на забезпечення довголітнього активного життя громадян.

Як відомо, в колишньому СРСР економіка будувалася на командно-планових засадах. З огляду на це система медичного обслуговування як складова такої економіки фінансувалася за рахунок коштів державного бюджету. Інші джерела фінансування навіть не розглядалися, оскільки при соціалізмі гарантувалося безоплатне надання медичної допомоги всім громадянам. З переходом економіки України на ринкові засади гостро стало питання щодо реформування системи охорони здоров’я України, пошуку додаткових джерел фінансування медичного обслуговування.

В останні роки в Україні намітилася тенденція, яка притаманна сьогодні всім розвинутим країнам світу, - це тенденція до постійного зростання вартості медичних послуг. В цих умовах стало практично неможливим надання безоплатної якісної медичної допомоги. В той же час продовжує діяти норма Конституції України, яка передбачає надання безоплатної медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров’я незалежно від фінансових можливостей як державних органів, так і органів місцевого самоврядування. Слід зазначити, що ця норма певним чаном гальмує розвиток сучасної системи медичного обслуговування в Україні. До того ж певним чином суперечить ч.2 ст.95 Конституції України, яка встановлює, що виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків.

Спроби органів виконавчої влади внести зміни в діючу систему фінансування були скасовані рішеннями Конституційного Суду України. Так, у 1998 році скасована постано-

ва Уряду про впровадження деяких видів надання медичної допомоги, на платній основі, а у 2002 році визнані такими, що суперечать конституційним положенням, спроби деяких державних і комунальних установ охорони здоров'я створити при них різні цільові фонди добровільної фінансової допомоги. Конституційний Суд сприйняв це як завуальовані спроби ввести часткову оплату за надання медичної допомоги [9, с.10].

Отже, можна стверджувати, що однією з перешкод на шляху удосконалення економічного механізму системи охорони здоров'я в Україні є норма ст.49 Конституції України про безоплатність медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я. Такий стан справ може бути виправлено шляхом внесення певних змін до Конституції України.

Ми пропонуємо наступну редакцію ст.49 Конституції України:

- “Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

- Держава приймає участь у фінансуванні заходів, пов'язаних з охороною здоров'я населення.

- Держава створює умови для того, щоб якісні медичні послуги були доступними для всіх категорій населення.

- Держава встановлює перелік видів медичної допомоги, які в державних і комунальних закладах охорони здоров'я надаються безоплатно. Існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена.

- Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.

- Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя”.

Слід зауважити, що основним (базовим) законом, який покликаний регулювати відносини в сфері охорони здоров'я є Закон України “Основи законодавства України про охорону здоров'я” від 19.11.1992 року. Даний закон поглиблює та розширює консти-

туційні норми в сфері охорони здоров'я. Так, наприклад, конституційне положення, що кожен має право на охорону здоров'я, розкривається в ст.6 “Право на охорону здоров'я” Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров'я”. З огляду на зміст даної статті право на охорону здоров'я, передбачає: а) життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини; б) безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; в) санітарно-епідемічне благополуччя території і населеного пункту, де він проживає; г) безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку; д) кваліфіковану медико-санітарну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря і закладу охорони здоров'я; е) достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі і можливі фактори ризику та їх ступінь; є) участь в обговоренні проектів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики в галузі охорони здоров'я; ж) участь в управлінні охороною здоров'я та проведенні громадської експертизи з цих питань у порядку, передбаченому законодавством; з) можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я; и) правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я; і) відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди; ї) оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я; й) можливість проведення незалежної медичної експертизи у разі незгоди громадянина з висновками державної медичної експертизи, застосування до нього заходів примусового лікування та в інших випадках, коли діями працівників охорони здоров'я можуть бути ущемлені загально визнані права людини і громадянина.

В той же час, не можна не помітити певні

розходження у назві статті 6 Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров’я” та ч.1 ст.49 Конституції України, яка гласить “Кожен має право на охорону здоров’я, медичну допомогу та медичне страхування”. Так, ст.6 Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров’я” розкриває сутність права на охорону здоров’я, не розкриваючи при цьому зміст права на медичну допомогу та медичне страхування.

Крім того, ст.3. “Поняття і терміни, що вживаються в законодавстві про охорону здоров’я” Закону України “Основи законодавства України про охорону здоров’я” не містить визначення термінів “медична допомога” та “медичне страхування”, однак дані терміни неодноразово застосовуються в межах даного документу. Заради справедливості треба відмітити, що правове визначення поняття “медична допомога”, під якою розуміється вид діяльності, що включає комплекс заходів, спрямованих на оздоровлення та лікування пацієнтів у стані, що на момент її надання загрожує життю, здоров’ю і працездатності та здійснюється професійно підготовленими працівниками, які мають на це право відповідно до законодавства, закріплене Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Програми подання громадянам гарантованої державою безоплатної медичної допомоги” від 11.07.2002 р. № 955. Такий стан справ заплутує правозастосовчу практику та породжує проблему розпорошеності законодавства, яка виражається в тому, що закони та інші нормативно-правові акти містять норми, що відсутні в Законі України “Основи законодавства України про охорону здоров’я”, хоча по логіці та з огляду на провідне значення цього нормативно-правового акту в системі законодавства в сфері охорони здоров’я їм належало би знаходитися саме в ньому. Ще одним прикладом такого стану є закріплення в Законі України “Про страхування” медичного страхування як ви-

ду добровільного страхування, і як виду обов’язкового страхування. Таких норм немає в Законі України “Основи законодавства України про охорону здоров’я”, як і норм нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України щодо запровадження медичного страхування на залізницях України та іноземних громадян (Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про заходи щодо впровадження системи медичного страхування на залізницях України” від 18.12.1995 р. за № 773-р, Постанова Кабінету Міністрів України “Про укладення Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про медичне страхування громадян Російської Федерації, які тимчасово перебувають в Україні, і громадян України, які тимчасово перебувають в Російській Федерації” від 27.08.1999 р., № 1561).

ЛІТЕРАТУРА

1. Теория государства и права /Под ред. С.С. Алексеева. –М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА-М., 2000. –595 с.
2. Скаун О.Ф. Теория держави і права: Підручник. -Харків: Консум, 2001. -656 с.
3. Черданцев А.Ф. Теория государства и права: Учебник. -М.: Юрайт, 2000. -432 с.
4. Маркс К. и Энгельс Ф. Сочинения. - Т.37. –М.: Политиздат, 1978. -С.418.
5. Явич Л. С. Общая теория права. - Ленинград: Изд-во Ленинградск. ун-та, 1976. –288 с.
6. Хропанюк В. Н. Теория государства и права: Учебное пособие /Под ред. В.Г. Стрекозова. -М.: “Дабахов, Ткачев, Димов”, 1995. -384 с.
7. Цицерон Марк Туллий. Три трактата об ораторском искусстве /Под ред. М.Л. Гаспарова. -М., 1994.
8. Ливий Тит. История Рима от основания города /Отв. ред. Е.С. Голубцова. -В 3-х т. - Т.1. -М., 1989.
9. Головченко В., Швецов В. Національне

законодавство з питань охорони здоров'я та гармонізація його з міжнародним медичним правом // Юридичний вісник України. –2005. –№ 2.

Солопова І.В. Окремі аспекти правового регулювання медичного обслуговування населення України // Форум права. -2007. -№ 2. –С.201-205 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07sivonu.pdf>

Виконаний аналіз нормативно-правових засад медичного обслуговування населення України; запропонована нова редакція ст.49 Конституції України про безоплатність медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я; зроблені зауваження щодо змістовності деяких норм іншого законодавства в указаній сфері.

Солопова И.В. Отдельные аспекты правового регулирования медицинского обслуживания населения Украины

Выполнен анализ нормативно-правовых основ медицинского обслуживания населения Украины; предложена новая редакция ст.49 Конституции Украины о безвозмездности медпомощи в государственных и коммунальных учреждениях здравоохранения; сделаны замечания о содержательности некоторых норм иного законодательства в указанной сфере.

Solopova I.V. Separate aspects of legal regulation in health services of the population of Ukraine

The analysis of normative-legal bases of health services of the population of Ukraine is executed; new edition of an item 49 of the Constitution of Ukraine about gratuitousness is offered to medical service in the state and municipal establishments of public health services; remarks on pithiness of some norms of other legislation in the specified sphere are made.